

Панасейко І.М., Новікова Л.Ф.

ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

В статті розглянуті тенденції розвитку аграрного сектору економіки України. Систематизовано джерела формування капіталу сільськогосподарських підприємств, викладено чинники, що впливають на їх діяльність. Проаналізовано склад та структуру капіталу сільськогосподарських підприємств. Особливу увагу приділено проблемам фінансування та кредитування аграрних підприємств з державного бюджету. Охарактеризовано механізм фінансового регулювання аграрного сектору економіки та його зв'язок з формуванням власного і позикового капіталу. Викладено пропозиції щодо вдосконалення формування власного та позикового капіталу сільськогосподарських підприємств. Обґрунтована необхідність розширення державної підтримки аграрного сектору економіки України.

Ключові слова: аграрний сектор, сільськогосподарські підприємства, джерела формування капіталу, власний капітал, позиковий капітал, бюджетне фінансування, кредитування.

Постановка проблеми. Одним з важливих завдань фінансового менеджменту на мікрорівні є ефективне управління капіталом. Процес управління капіталом на конкретних підприємствах має свою специфіку і залежить від економічної ситуації в країні, організаційної форми підприємства, стадії життєвого циклу, галузевих, фінансових, техніко – економічних особливостей.

Структура капіталу аграрних підприємств традиційно характеризувалася значною питомою вагою власного капіталу, залученням короткострокових кредитів для покриття сезонних витрат та довгострокових кредитів для розширення масштабів діяльності, наявністю коштів державного цільового фінансування та бюджетного кредитування.

В умовах системної кризи підприємства аграрного сектору економіки відчувають труднощі при формуванні всіх основних джерел капіталу. Незначні (порівняно з потенційно можливими) фінансові результати, а подекуди і збитки не дозволяють багатьом підприємствам у достатніх обсягах поповнити власний капітал. Невигідність банківських кредитів та майже повна відсутність державної підтримки унеможливають залучення позикових джерел фінансування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти фінансових

відносин в аграрному секторі економіки, та зокрема, питання управління капіталом аграрних підприємств розглядаються в наукових дослідженнях В. Андрійчука, О. Бородіна, О. Гудзя, М. Дем'яненка, А. Діброва, П. Лайка, Ю. Лупенка, М. Маліка, Б. Пасхавера, П. Саблука, Л. Худолій, та інших. В той же час, поглиблення кризових явищ в економіці України спричинює виникнення нових ризиків в діяльності аграрних підприємств, що вимагає подальших досліджень та пошуку шляхів зміцнення фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств.

Формулювання цілей статті. Завданнями дослідження є виявлення тенденцій розвитку та проблем формування капіталу підприємств аграрного сектору економіки України, викладення пропозицій щодо вдосконалення формування капіталу сільськогосподарських підприємств.

Опис основного матеріалу дослідження. Аграрний сектор є однією з вагомих складових української економіки. Питома вага підприємств аграрного сектору складає біля 14% від загальної кількості підприємств України, а частка фізичних осіб – підприємців відповідно 2%. В сільськогосподарських підприємствах працюють біля 642,6 тис. осіб. Фонд оплати праці на сільськогосподарських підприємствах становить 21264,8 млн грн., або 7,2% від витрат на оплату праці в цілому по економіці [1].

Частка суб'єктів сільського, лісового та рибного господарства у ВВП країни з кожним роком збільшувалася і становила в 2015 році 11,92% (таблиця 1). За 9 місяців 2016 року додана вартість, створена в аграрному секторі, склала 191882 млн грн., а її питома вага в ВВП країни – 11,63%.

© Панасейко Ірина Миколаївна, к.е.н., доцент кафедри грошового обігу та банківської справи Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро, тел.: +380673083846, e-mail: chikiu@mail.ru

Новікова Людмила Флорівна, к.е.н., доцент кафедри грошового обігу та банківської справи Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро, тел.: +380672513633, e-mail: novikova.ludmilla@yandex.ru

Таблиця 1
Фінансові результати діяльності суб'єктів сільського, лісового та рибного господарства
України в 2012 – 2015 роках [2, 3, 4, 5]

Показники	2012	2013	2014	2015	Темп приросту, 2015 від 2012, %
Виробництво валової доданої вартості, млнгрн.	113245	132354	161145	236003	108,4
Питома вага валової доданої вартості, створеної в аграрному секторі економіки у ВВП, %	8,06	9,03	10,15	11,92	47,89
Фінансові результати великих, середніх, малих та мікропідприємств до оподаткування, млнгрн.	26992,7	15147,3	21677,4	103137,6	282,09
Прибуткові підприємства:					
% від загальної кількості	78,3	79,9	84,2	88,5	13,03
фінансовий результат, млнгрн.	33906,7	26496,5	52171	128880,2	280,10
Збиткові підприємства:					
% від загальної кількості	21,7	20,1	15,8	11,5	-47,00
фінансовий результат, млнгрн.	6914	11349,2	30493,6	25742,6	272,33
Фінансові результати великих та середніх підприємств до оподаткування	15,2	14,6	-958,6	-334,7	-
Прибуткові підприємства:					
% від загальної кількості	89,4	89,2	88,2	93,5	4,59
фінансовий результат, млнгрн.	165,2	244,3	216,3	935,5	466,28
Збиткові підприємства:					
% від загальної кількості	10,6	10,8	11,8	6,5	-38,68
фінансовий результат, млнгрн.	150	229,7	1174,9	1270,2	746,80
Рентабельність операційної діяльності великих та середніх підприємств, %	21,7	11,3	20,6	41,7	92,17

В цілому аграрний сектор економіки в 2012 – 2015 роках був прибутковим. За досліджуваний період його позитивні фінансові результати збільшилися на 76144,9 млн грн. і досягли 103137,6 млн грн. Великі та середні підприємства в 2012 та 2013 роках були прибутковими, а в 2014 та 2015 роках мали збитки. Найбільш невдалим для них був 2014 рік, обсяг збитків в цьому році складав 958,6 млн грн. Слід зазначити, що операційна діяльність аграрних підприємств завжди була прибутковою. Рентабельність операційної діяльності за досліджуваний період збільшилася і досягла в 2015 році досить високого рівня 41,7%.

2016 рік для великих та середніх сільськогосподарських підприємств позначився поглибленням негативних тенденцій, що почали формуватися в попередні роки. Так, фінансові результати великих та середніх підприємств за три квартали 2016 року були від'ємними склали -214 млн грн., а рентабельність їх операційної діяльності знизилася з 41,7% в 2015 році до 7,7% в 2016 році. Зазначимо, що по підсумках року дані показники можуть бути суттєво змінені, адже в четвертому кварталі підприємства продовжують реалізовувати значну частину виробленої продукції рослинництва.

Важливою складовою аналізу формування ресурсів аграрного підприємства є визначення джерел їх походження. Специфіка внутрішніх та зовнішніх грошових потоків сільськогосподарського підприємства обумовлює наявність різних джерел формування капіталу підприємства, які представлені на рисунку 1.

Чинники, що впливають на діяльність аграрних підприємств, можна поділити на чотири групи:

- технічні та технологічні: рівень забезпеченості виробництва основними засобами, наявність прогресивних технологій в рослинництві та тваринництві, значні обсяги незавершеного виробництва, наявність низьколіквідних запасів;

- природні: сезонність виробництва, просторова обмеженість, природно-кліматичні умови, особливості розвитку рослин і тварин;

- економічні: кон'юнктура ринків засобів виробництва та реалізації продукції (в тому числі і зовнішніх), ситуація на фінансовому (фондовому, грошово-кредитному, валютному) ринку, можливості державної підтримки, рівень платоспроможного попиту на продукцію, специфіка застави, система оподаткування, цінова політика;

– організаційні: тривалість виробничого циклу, часовий розрив між виробництвом та реалізацією продукції, значний обсяг орендованих активів, конкуренція між великими потужними виробниками та малим аграрним бізнесом.

Рис. 1. Джерела формування капіталу сільськогосподарських підприємств*

* Складено авторами

Розглядаючи капітал підприємств сільського, лісового та рибного господарства, представлений в таблиці 2, зазначимо, що капітал аграрних

підприємств за період 2012 – 2015 років збільшився на 147,91%.

Таблиця 2
Капітал підприємств сільського, лісового та рибного господарства України в 2012 – 2015 роках, млн грн. [6]

Показники	на 1.01.2013		на 1.01.2014		на 1.01.2015		на 1.01.2016		2015 до 2012, темп приросту, %
	Сума, млн грн.	%	Сума, млн грн.	%	Сума, млн грн.	%	Сума, млн грн.	%	
Власний капітал	148148	53,55	156820	50,09	163932	41,97	275304	40,14	85,83
Довгострокові зобов'язання та забезпечення	35268	12,75	43032	13,74	62975	16,12	68127	9,93	93,17
Поточні зобов'язання і забезпечення	91279	32,99	113181	36,15	163617	41,89	342359	49,92	275,07
Інші пасиви	1957	0,71	64	0,02	83	0,02	55	0,01	-97,20
Капітал, всього	276652	100,0	313097	100,0	390607	100,0	685845	100,0	147,91
Коефіцієнт автономії	0,54		0,5		0,42		0,4		-25,04

Найбільшими темпами зростають поточні підприємств, що пов'язано насамперед з зобов'язання і забезпечення аграрних збільшенням поточної кредиторської

заборгованості підприємств за товари, роботи, послуги, використанням вексельної форми розрахунків з постачальниками та платежами за операційний лізинг сільськогосподарської техніки. Також, незважаючи на високі кредитні ставки, підприємства продовжують залучати короткострокові кредити для здійснення сезонних витрат, які особливо необхідні їм в першому – другому кварталах року. Значно меншими темпами зростають довгострокові зобов'язання та забезпечення підприємств.

Найбільш повільними темпами – лише на 85,83% зріс власний капітал сільськогосподарських підприємств. Негативний вплив на формування їх власного капіталу спричинили незначні обсяги прибутку, а в 2014 та 2015 роках і збитки великих та середніх підприємств. Збільшувався власний капітал аграрних підприємств в основному за рахунок нових і повторних емісій акцій акціонерних товариств, внесків засновників, дооцінки необоротних активів і фінансових інструментів.

В структурі капіталу аграрних підприємств з кожним роком зменшується питома вага власного капіталу, тобто, галузь поступово втрачає фінансову стійкість. Якщо коефіцієнт автономії (відношення власного капіталу до загального обсягу капіталу підприємств аграрного сектору економіки) в 2012, 2013 роках відповідав нормативному значенню (0,5) і складав відповідно 0,54 та 0,5, то в 2014, 2015 роках він нижче нормативу і зменшується в динаміці.

Що стосується великих та середніх підприємств, зазначимо, що на 1 січня 2016 року вони, мали від'ємне значення власного капіталу – 667,7 млн грн., а за 9 місяців 2016 року від'ємне значення власного капіталу вже склало – 1159 млн грн. З 1 січня 2016 року до 30 вересня 2016 року довгострокові зобов'язання і забезпечення аграрних підприємств зменшилися з 4962, 2 млн грн. до 4176, 1 млн грн., а поточні зобов'язання і забезпечення збільшилися з 12576,7 млн грн. до 33266,2 млн грн. Обсяг капіталу аграрних підприємств за 9 місяців 2016 року, порівняно з початком 2016 року, збільшився з 16871,2 млн грн. до 36283,8 млн грн. Коефіцієнт фінансової автономії великих та середніх аграрних підприємств на 1 січня 2016 року та на 30 вересня 2016 року має від'ємне значення. Остаточні висновки щодо порівняння обсягів та структури капіталу великих та середніх аграрних підприємств в 2016 році

можна буде зробити лише по підсумках 2016 року [7].

Узагальнюючи дані про фінансові результати, структуру капіталу та рівень фінансової стійкості великих та середніх аграрних підприємств, можна помітити, що значення цих показників гірші, ніж по аграрному сектору економіки в цілому. В той же час з цих даних навряд чи можна зробити висновок про те, що фінансове становище великих та середніх підприємств є більш скрутним порівняно з іншими сільськогосподарськими товаровиробниками. Скоріше за все такі підприємства не показують у статистичній та фінансовій звітності достовірної інформації про показники своєї діяльності.

Дослідження свідчать, що в складі капіталу підприємств аграрного сектору економіки суттєво зменшуються обсяги цільового фінансування та кредитування з державного бюджету. Переважна більшість сільськогосподарських товаровиробників зовсім не має доступу до інструментів бюджетного фінансування та кредитування. Тому, дієвим важелем покращення структури капіталу аграрних підприємств, та, відповідно, фінансових результатів діяльності, є вдосконалення державної підтримки їх діяльності.

На рисунку 2 представлено механізм фінансового регулювання аграрного сектору економіки та його зв'язок з формуванням власного та позикового капіталу сільськогосподарських підприємств.

Традиційно вважається, що аграрні підприємства повинні бути об'єктом державної підтримки по-перше в силу особливостей своєї діяльності (сезонності виробництва, виробничих ризиків, пов'язаних з природними умовами господарювання, неврожайами, посухами, хворобами рослин і тварин); по-друге по причині того, що аграрні підприємства забезпечують продовольчу безпеку держави. В Україні, в силу постійної нестачі бюджетних коштів, обсяги та види державної підтримки аграрних підприємств завжди були недостатніми, але останніми роками вони майже звелися нанівець.

Обсяги та напрями бюджетного цільового фінансування, що здійснюється через видаткову частину державного бюджету та кредитів, що надаються та повертаються до державного бюджету, конкретизуються кожен рік в Законах України "Про державний бюджет України".

Рис. 2. Вплив інструментів державного фінансового регулювання на формування капіталу аграрних підприємств*

* Складено особисто авторами

Дослідження свідчать, що видатки Державного бюджету України на підтримку аграрного сектору економіки з кожним роком зменшуються за обсягом, що представлено в таблиці 3. Їх питома вага в загальних видатках державного бюджету є дуже незначною і зменшується в динаміці – від 1,44% в 2014 році до 0,38% в 2016 році. Більш того, у формуванні

видатків державного бюджету в цілому та видатків на сільське господарство в національній валюті спостерігається зворотна тенденція: якщо видатки в цілому за період 2012–2016 років зросли на 54,32%, то видатки на Мінагрополітики зменшилися на 3044 млн грн., або на 66,73%.

Таблиця 3
Видатки на аграрний сектор економіки в структурі видатків Державного бюджету України в 2014-2016 р.р. [8, 9, 10]

Показники	2014		2015		2016		Темп приросту 2016 до 2014, %
	Сума	%	Сума	%	Сума	%	
Видатки, всього,							
млн грн.	441587	100,00	581761	100,00	681461	100,00	54,32
млн дол.	51951,4	100,00	26809,3	100,00	28276,4	100,00	-45,57
Видатки на Міністерство аграрної політики та продовольства України							
млн грн.	6349	1,44	2189	0,38	2112	0,31	-66,73
млн дол.	747	1,44	101	0,38	88	0,31	-88,27

Ситуація з обсягами видатків бюджету в перерахунку в доларовий еквівалент (для перерахунку гривень в долари був взятий курс, що закладався у відповідних роках в державному бюджеті) відображає не тільки суттєве зменшення обсягів фінансування аграрного сектору в доларах, але й ситуацію в країні в

цілому: видатки держбюджету в доларовому еквіваленті в 2016 році порівняно з 2014 роком зменшилися на 45,57%.

В таблиці 4 представлено види видатків державного бюджету на Міністерство аграрної політики та продовольства України.

Таблиця 4

Види видатків Державного бюджету України на Міністерство аграрної політики та продовольства, млн грн. [8, 9, 10]

Показники	2014		2015		2016		Темп приросту 2016 до 2014, %
	Сума, млн грн.	%	Сума, млн грн.	%	Сума, млн грн.	%	
Міністерство аграрної політики та продовольства	6349	100,00	2189	100,00	2112	100,00	-66,73
Апарат Мінагрополітики і продовольства, в т.ч.:	3440	54,18	875	39,97	691	32,72	-79,91
науково-технічні розробки, державні цільові програми, розробки в сфері стандартизації та сертифікації	97	1,53	82	3,75	87	4,12	-10,31
фінансова підтримка заходів в АПК шляхом здешевлення кредитів	0	0,00	300	13,70	285	13,49	-
фінансова підтримка заходів в АПК	5	0,08	5	0,23	5	0,24	-
державна підтримка галузі тваринництва	888	13,99	250	11,42	30	1,42	-96,62
державна підтримка розвитку хмелярства, закладки молодих садів, виноградників та ягідників	100	1,58	0	0,00	0	0,00	-100,00
Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України	2029	31,96	669	30,56		0,00	-100,00
Державне агентство рибного господарства	161	2,53	125	5,71	162	7,67	0,62
Державне агентство лісових ресурсів			463	21,15	138	6,53	-
Державна інспекція сільського господарства	203	3,1	57	2,60	12	0,56	-94,09
Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів				0	1109	52,50	-
Державне агентство земельних ресурсів	516	8,1					-100,00

Розгляд обсягів видатків Державного бюджету України за конкретними напрямками на фінансування аграрного сектору економіки, представлений в табл. 4, свідчить, що за період 2014-2016 р. найбільш суттєвими темпами – на 96,62%, скоротилися видатки на державну підтримку галузі тваринництва. Зовсім припинилося фінансування розвитку землярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників. Видатки на апарат Мінагрополітики, знизилися на 79,91%, а видатки на дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки, державні цільові програми і держзамовлення, підготовку наукових кадрів, розробки в сфері стандартизації та сертифікації сільськогосподарської продукції на 10%. В 2015 р. була запроваджена фінансова підтримка заходів АПК шляхом здешевлення кредитів. В 2016 р. вона склала 285 млн грн.

Слід зазначити, що починаючи з 2013 року припинилося бюджетне фінансування заходів по боротьбі з шкідниками та хворобами рослин і тварин, видатків на часткову компенсацію вартості електроенергії для поливу зрошуваних земель, підтримки створення оптових ринків сільгосппродукції.

Найбільшу питому вагу в структурі видатків бюджету на Міністерство аграрної політики та

продовольства України займають видатки на апарат Мінагрополітики (від 45,18% в 2014 році до 32,72% в 2016 році) та Державну ветеринарну та фітосанітарну службу (31,96% в 2014 році та 30,56% в 2015 році), функції якої в 2016 році взяла на себе Державна служба з питань безпеки харчових продуктів (від 31,96% в 2014 році до 52,5% в 2016 році).

Суттєвим джерелом поповнення позикового капіталу аграрних підприємств є кредити, надані з Державного бюджету України.

Повернення кредитів до Державного бюджету України та розподіл надання кредитів з Державного бюджету України для фінансування Міністерства аграрної політики і продовольства представлено в таблиці 5.

Дані таблиці 5 свідчать, що державна політика по відношенню до аграрного сектору з протекціоністської перетворилася на дискримінаційну. В цілому по Україні загальний обсяг надання кредитів з державного бюджету був значно більше їх повернення і збільшився на 92,83%. Загальні обсяги повернення кредитів збільшилися на 65,35%. В аграрному секторі обсяг наданих кредитів менше, ніж повернених, він зменшився на 0,84%. Повернення кредитів збільшилося на 1,5%.

**Бюджетне кредитування Міністерства аграрної політики і продовольства
в 2012 – 2016 роках [7, 8, 9]**

Показники	2014		2015		2016		Темп приросту 2016 до 2014, %	
	Надан-ня креди-тів	Повер-нення креди-тів	Надан-ня креди-тів	Повер-нення креди-тів	Надан-ня креди-тів	Повер-нення креди-тів	Надан-ня креди-тів	Повер-нення креди-тів
Всього кредитування з державного бюджету, в т.ч.:	8242	-3443	16003	-4828	15893	-5693	92,83	65,35
Міністерство аграрної політики та продовольства	1432	-1537	1429	-1588	1420	-1560	-0,84	1,50
Питома вага кредитування Мінагрополітики в загальних обсягах кредитування, %	17,37	44,63	8,93	32,9	8,93	27,39		

Перелік напрямів кредитування аграрних підприємств є досить незначним, наприклад напрямками кредитування аграрного сектору економіки з бюджету в 2016 році були: кредити фермерським господарствам 15,8 млн грн., фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі на умовах фінансового лізингу 3,8 млн грн., формування Аграрним фондом державного інтервенційного фонду, а також закупівля матеріально-технічних ресурсів для потреб сільськогосподарських товаровиробників 1400 млн грн. Питома вага кредитування аграрного сектору економіки з кожним роком зменшується, а за окремими програмами бюджетного кредитування кошти тільки повертаються, а їх поновлення не відбувається.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Сьогодні сільськогосподарські підприємства демонструють досить задовільні, порівняно з іншими секторами економіки, результати діяльності. В той же час, з кожним роком економічна криза запускає нові механізми руйнації аграрних підприємств. Зокрема основними тенденціями змін в структурі капіталу аграрних підприємств є зменшення питомої ваги власного капіталу, внаслідок чого вони втрачають свою фінансову стійкість, майже повна відсутність бюджетного фінансування та кредитування. Для багатьох підприємств аграрного сектору недоступними стають банківські кредити.

Діяльність аграрних підприємств пов'язана з значними ризиками, в результаті впливу яких вони можуть швидко втратити свій потенціал. Крім того, вони мають справу з такими об'єктами (землею, рослинами, тваринами), які потребують постійного догляду і відновлення яких не може бути здійснене в короткі терміни. Тому сільськогосподарські підприємства (незалежно від

результатів діяльності окремих підприємств та галузі в цілому) повинні мати постійний доступ до відносно дешевих бюджетних і банківських кредитів та бюджетного фінансування.

В той же час зазначимо, що функціонуючи в ринковому середовищі, сільськогосподарські підприємства повинні самі здійснювати ефективне управління власним та позиковим капіталом: прагнути до збільшення доходів та оптимізації витрат виробництва, відкривати нові, в тому числі і закордонні ринки збуту, залучати додаткові кошти за рахунок емісії акцій або внесків засновників, проводити, за необхідності, дооцінку необоротних активів, використовувати форвардні контракти, що дозволить мати гарантованих покупців та визначати вигідні ціни, правильно управляти кредитними ресурсами, кредиторською та дебіторською заборгованістю, прагнути до досягнення прибутковості не тільки операційної, але й інвестиційної та фінансової діяльності. Ефективне використання власних та позикових джерел фінансування створюватиме ефект фінансового левериджу, що в кінцевому підсумку сприятиме збільшенню прибутку та рентабельності власного капіталу аграрних підприємств, покращенню їх фінансової стійкості.

Стабільні позитивні зміни в діяльності аграрних підприємств неможливі без загального покращення фінансово-економічної ситуації в Україні, запровадження ефективного податкового та цінового регулювання, вдосконалення системи державних закупівель.

Предметом подальших досліджень є оцінка впливу системи управління капіталом на ефективність діяльності аграрних підприємств. Також актуальною є проблема визначення перспективних напрямів державного фінансування та кредитування сільськогосподарських підприємств, контролю за цільовим використанням бюджетних коштів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2015 році [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах за 2012 – 2016 роки [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Фінансові результати до оподаткування за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2012 – 2016 роках [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Фінансові результати великих та середніх підприємств до оподаткування за видами економічної діяльності за 2012 – 2016 роки [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Рентабельність операційної діяльності підприємств за видами економічної діяльності за 2012 – 2016 роки [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Структура балансу підприємств за видами економічної діяльності за 2012 – 2015 роки [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Показники балансу великих та середніх підприємств за видами економічної діяльності на 30 вересня 2016 року [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Про Державний бюджет України на 2014 рік: Закон України від 16.01.2014 року [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/719-18>.
9. Про Державний бюджет України на 2015 рік: Закон України від 28.12.2014 року [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/80-19>.
10. Про Державний бюджет України на 2016 рік: Закон України від 25.12.2015 року [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/928-19>.

REFERENCES

1. Kil'kist' sub'yektiv hospodaryuvannya za vydamy ekonomichnoyi diyal'nosti u 2015 rotsi [Number of business entities by economic activities in 2015]. (n.d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>. [in Ukrainian].
2. Valovyy vnutrishniy produkt u faktychnykh tsinakh za 2012 - 2016 roky [Gross domestic product at current prices for 2012 - 2016]. (n.d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>. [in Ukrainian].
3. Finansovi rezul'taty do opodatkovannya za vydamy ekonomichnoyi diyal'nosti z rozpodilom na velyki, seredni, mali ta mikropidpryyemstva u 2012 - 2016 rokakh [Financial results before taxation of economic activity broken down into large, medium, small and micro enterprises in 2012 - 2016]. (n.d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>. [in Ukrainian].
4. Finansovi rezul'taty velykykh ta serednikh pidpryyemstv do opodatkovannya za vydamy ekonomichnoyi diyal'nosti za 2012 - 2016 roky [Financial results of large and medium enterprises before taxation of economic activity 2012 - 2016]. (n.d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>. [in Ukrainian].
5. Rentabel'nist' operatsynoyi diyal'nosti pidpryyemstv za vydamy ekonomichnoyi diyal'nosti za 2012 - 2016 roky [Return on operating enterprises by economic activity 2012 - 2016]. (n.d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>. [in Ukrainian].
6. Struktura balansu pidpryyemstv za vydamy ekonomichnoyi diyal'nosti za 2012 - 2015 roky [Balance structure of enterprises by economic activity 2012 - 2015]. (n.d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>. [in Ukrainian].
7. Pokaznyky balansu velykykh ta serednikh pidpryyemstv za vydamy ekonomichnoyi diyal'nosti na 30 veresnya 2016 roku [Indicators balance of large and medium enterprises by economic activity on September 30, 2016]. (n.d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>. [in Ukrainian].
8. Pro Derzhavnyy byudzheth Ukrayiny na 2014 rik: Zakon Ukrayiny vid 16.01.2014 roku [On State Budget of Ukraine for 2014: the Law of Ukraine 16.01.2014]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua* Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/719-18>. [in Ukrainian].
9. Pro Derzhavnyy byudzheth Ukrayiny na 2015 rik: Zakon Ukrayiny vid 28.12.2014 roku [On State Budget of Ukraine for 2015: the Law of Ukraine 28.12.2014]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua* Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/80-19>. [in Ukrainian].
10. Pro Derzhavnyy byudzheth Ukrayiny na 2016 rik: Zakon Ukrayiny vid 25.12.2015 roku [On the State Budget of Ukraine for 2016: the Law of Ukraine 25.12.2015]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua* Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/928-19>. [in Ukrainian].

Одержано 23.02.2017 р.